

Het echtpaar Kaczor-Schubert

ISAAK KACZOR (1898-1943) EN SCHEINDEL SCHUBERT (1895-1942)

Peter Jan Knegtmans

Scheindel Schubert, die zich later Charlotte zou noemen, werd op 8 mei 1895 geboren in Wolanka in Galicië, in wat toen Oostenrijk-Hongarije was en na de Eerste Wereldoorlog Polen werd. Zij was het eerste kind van Moses Schubert of Szubert en Schifra Felder.

Schubert en zijn gezin, dat toen zeven of acht kinderen telde, verhuisden nog vóór die Grote Oorlog in 1912 naar Hamborn, een stad die later in Duisburg zou opgaan. In dit Hamborn had Moses Schubert een koosjere slagerij en was hij slachter van de Joodse gemeente.¹ Charlotte trouwde hier met Moses Freilich, die eveneens uit Polen kwam, uit de buurt van Łódź. Zij kregen in 1923 een dochtertje, Toni. Nadat Freilich in 1928 was overleden, verhuisde Charlotte met haar dochter in 1931 naar Baesweiler, een stadje vlakbij de Nederlandse grens bij Kerkrade.

Hier betrok zij een woning in Mittelstrasse 1. Isaak Kaczor, geboren op 14 december 1898 in Warschau, was in 1920 vanuit Leipzig naar Hamborn getrokken. Bij zijn inschrijving in de stad gaf hij op arbeider en alleenstaand te zijn.² Hoe en wanneer Kaczor en Charlotte Freilich, geboren Schubert elkaar hadden leren kennen, is niet bekend. Kaczor liet zich pas in 1932 in Baesweiler inschrijven en gaf toen als beroep op dat hij reiziger was. Uit een verklaring van de verhuurder van Mittelstrasse 1 blijkt evenwel dat hij er al in 1931 samen met Charlotte Freilich woonde. Hij trok er volgens diezelfde verklaring geregeld met een koffer op uit om op het platteland stoffen aan de man te brengen. Na een kort verblijf in een woning Im Kirchwinkel 10 verhuisden zij na hun huwelijk op 26 juli 1932 naar Kirchstrasse 32, eveneens in Baesweiler. Hier huurden zij drie kamers op de begane grond, waar een kamer aan de straatzijde, het was geen winkelpand, door Charlotte Kaczor als winkel in stoffen werd gebruikt. Erg druk beklant was deze winkel niet. Volgens de verhuurder kan de zaak nauwelijks meer dan de huurprijs en de kosten van levensonderhoud hebben opgebracht.³

¹ Het aantal dochters is niet precies duidelijk. Günter von Roden en Rita Vogedes noemen er zes in hun □Namenliste Duisburger Juden (ca. 1900-1945)□, maar de door hen genoemde Charlotte en Scheindel zijn één en dezelfde persoon. Bij Scheindel geven zij een geboortedatum in 1896 op, dus wellicht werd op die dag een andere dochter geboren, wier naam per ongeluk is weggevallen. Zie: Günter von Roden i.s.m. Rita Vogedes, *Geschichte der Duisburger Juden* (Duisburg 1986) 2 dln, 1298. Over de functie van Schubert: Ibidem, 544.

² Deze gegevens over Kaczor zijn afkomstig uit een mail van het Stadtarchiv Duisburg van 10 mei 2019.

³ Deze gegevens zijn ontleend aan een aanspraak op schadevergoeding, ingediend door Toni Blazka of

Nadat in 1933 Hitler aan de macht was gekomen en op 1 april van hetzelfde jaar in heel Duitsland een boycot van Joodse winkels en warenhuizen was afgekondigd, wachtten Isaak Kaczor en zijn vrouw niet af waartoe dit zou leiden. Zij vroegen meteen papieren aan waarmee zij naar het buitenland konden. Zij kregen de eerste door de burgemeester van Baesweiler uitgeschreven vreemdelingenpaspoorten, afgegeven op 6 mei 1933, met een geldigheid van een jaar.⁴ Kort hierna volgden zij het voorbeeld van vader Moses Schubert, die op 8 mei naar Amby was gevlucht, een klein dorp in de buurt van Maastricht. Schubert werd spoedig gevolgd door een van zijn zoons, Jakob, en twee weken later door zijn vrouw, hun dochter en schoonzoon Toni Schubert en Theo Kafebaum en dus ook de Kaczors met dochtertje Toni. Kort hierna kwam Charlottes zuster Adela Schubert naar Amby. Zij allen betrokken een leegstaande nieuwe woning aan Hoofdstraat 3 (nu Ambyerstraat-Zuid 3 in Maastricht). Ook hun zuster Lea Horschowski en haar man vluchtten naar Amby.

Volgens de burgemeester van Amby beschikten de Kaczors over eigen middelen.⁵ Dit is althans wat hij over hen meedeelde aan de inspecteur van de Koninklijke Marechaussee, die van alle de grens passerende vluchtelingen wilde weten waar zij waren gebleven, en of zij over geldige papieren en geld beschikten. Dit was van belang omdat de procureur-generaal van het gerechtshof in 's-Hertogenbosch de burgemeesters in Noord-Brabant en Limburg had laten weten dat het bepaald de bedoeling was dat vluchtelingen zich 'niet hier te lande zouden vestigen'. En wanneer zij onvoldoende middelen van bestaan hadden of geen geldige papieren, moesten zij worden geweerd. Bovendien was het streven dat zij in Nederland geen werk zouden verrichten of handel dreven, want de werkloosheid was al groot genoeg.⁶ Alom werd daarom druk op hen uitgeoefend Nederland zo spoedig mogelijk te verlaten.

Een extra handicap was dat Poolse en staatloze Joodse vluchtelingen anders dan Duitsers een visum nodig hadden. Kaczor en zijn vrouw waren staatloos, vandaar hun vreemdelingenpas. Hen was daarom door de burgemeester in de zomer van 1934 aangezegd dat zij op 1 oktober Amby moesten hebben verlaten, maar hij stond hun toe voorlopig te blijven.⁷

Blaschke, geboren Freilich; mail van Stadtarchiv Baesweiler aan auteur van 29 mei 2019.

⁴ Deze passen hadden de nummers 1 en 2, zie Nationaal Archief: archief van de Rijksvreemdelingendienst (RVD) en taakvoorgangers van het Ministerie van Justitie, 1918-1945 (1981) toegangsnummer 2.09.45, inv. nr. 1354: burgemeester van Amby aan de inspecteur der Koninklijke Marechaussee, 5 oktober 1933.

⁵ Idem: burgemeester van Amby aan de inspecteur der Koninklijke Marechaussee, 21 augustus 1933.

⁶ Historisch Centrum Limburg: archief Gemeentebestuur van Amby I, toegangsnummer 20.204A, inv. nr. 550: procureur-generaal Gerechtshof 's-Hertogenbosch aan de burgemeesters in Noord-Brabant en Limburg, 24 mei 1933.

⁷ HCL: archief Gemeentebestuur van Amby I, inv. nr. 551: Lijst van vreemdelingen die op 1-10-1934 Amby moeten hebben verlaten.

Op het moment dat de burgemeester hun dit had geschreven, was het al beleid geworden de richtlijnen niet te handhaven.⁸ Voortaan mochten vluchtelingen werken en handel drijven en verdween ook de druk om het land te verlaten. In de praktijk deed menigeen dit al en waren sommigen ingeschreven bij de Kamer van Koophandel.

Het is goed mogelijk dat Kaczor niet lang na zijn vlucht vanuit Amby zijn ambulante handel in stoffen voortzette. Bovendien werkte zijn vrouw Charlotte vermoedelijk als naaister.⁹ Dit kan de reden zijn geweest dat het gezin samen met het echtpaar Kafebaum-Schubert in 1937 naar Eindhoven verhuisde, waar zij opnieuw samen een woning betrokken. Theo Kafebaum begon hier samen met Jakob Schubert een kleermakerij en het is aannemelijk dat Charlotte hier bij haar broer en zwager werkte.¹⁰

Isaak Kaczor moet hierin geen toekomst voor zichzelf hebben gezien. Hij keerde al na een half jaar terug naar Amby. Hier begon hij vanuit een woning aan Hoofdstraat 63 een zaak waar hij stoffen verkocht op afbetaling.¹¹ Intussen bleven zijn vrouw en haar dochter in Eindhoven, waar zij met de Kafebaums mee verhuisden van de Woenselsestraat naar de Kruisstraat in het centrum. Charlotte en dochter Toni keerden pas in het najaar van 1938 naar Amby terug, eerst naar Hoofdstraat 63 en een jaar later naar Hoofdstraat 68 (nu Ambyerstraat-Zuid 68). Na hun terugkeer uit Eindhoven trokken Theo en Toni Kafebaum bij hen in. Hier beleefden zij de bezetting. Hier moest Kaczor het zich laten welgevalen dat zijn onderneming in opdracht van de bezetter werd overgedragen aan Omnia Treuhandgesellschaft m.b.H. in Den Haag, die haar vervolgens liquideerde.

Tijdens hun tweede verblijf in Amby vroegen Isaak en Charlotte Kaczor in 1939 vreemdelingenpaspoorten aan voor een bezoek of bezoeken aan België. Ze werden hun voor zes maanden verleend.¹² Wilden zij onderzoeken of een verhuizing naar België mogelijk en voor hen interessant was? Tijdens de bezetting moeten ook zij, net als de Kafebaums, hebben gezien dat hun verwanten de een na de ander onderdoken en naar België, Frankrijk of Zwitserland vertrokken. Opmerkelijk genoeg slaagden zij er wel in Charlottes dochter Toni Freilich op tijd Nederland uit te krijgen. Zij vond uiteindelijk een onderduikadres in of bij

⁸ Historisch Centrum Limburg: archief van het Kabinet der commissaris van de Koningin in Limburg, 1914-1944 toegangsnummer 04.05, inv. nr. 1194: minister van Justitie aan de procureurs-generaal, 30 mei 1934.

⁹ Dit is het beroep dat zij in Nederland op haar persoonskaart liet noteren.

¹⁰ Zie mijn biografie bij de struikelsteentjes voor Israel Kafebaum en Toni Kafebaum-Schubert.

¹¹ De zaak begon op 30 juni 1937, maar hij schreef zich pas weer in Amby in op 2 juli. HCL: Handelsregister Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Zuid-Limburg in Maastricht, 1921-2003 toegangsnummer 07.Z09, inv. nr. 4532. Zie ook: Gemeentebestuur Amby I toegangsnummer 20.204A, inv. nr. 1010 Register ingekomen personen.

¹² NA: archief van het ministerie van Buitenlandse Zaken: A-dossiers, 1815-1940 toegangsnummer 2.0503, inv. nr. 1238: burgemeester van Eindhoven aan commissaris der Koningin van Limburg, 28 april 1939, minister van Buitenlandse Zaken aan commissaris der Koningin van Limburg, 17 mei 1939.

Limoges in Frankrijk.¹³ Zij overleefde de oorlog, keerde terug naar Duitsland en legde als Toni Blazka verklaringen over haar omgekomen familieleden af voor Yad Vashem.

Isaak Kaczor en zijn vrouw Charlotte Schubert kregen net als hun huisgenoten en zo vele anderen Joden in Limburg op 24 augustus 1942 de oproep zich de volgende dag te melden bij de school aan de Prof. Pieter Willemsstraat, vlak achter het station in Maastricht. Zij werden er 's middags na aankomst geregistreerd. Tegen middernacht trok een stoet van zo'n 290 gevangenen uit heel Limburg naar het station. Hier stond een trein gereed die hen naar Hooghalen bracht, waarna zij te voet verder moesten naar Westerbork. Al op 28 augustus werden zij in trein 14 met ruim 600 anderen op transport gesteld naar Auschwitz. Voordat zij hier aankwamen, was de trein echter gestopt bij een stationnetje in Cosel (nu Koźle in Polen), waar alle mannen in de leeftijd tot vijftien en vijftig jaar uit de trein werden gehaald, onder wie ook Kaczor. Zij werden overgebracht naar Kamp Sakrau, waar de behandeling bijzonder wreed was en waar zij tewerkgesteld werden in een steengroeve of bij de aanleg van een *Autobahn*. Kaczor bezweek op 28 februari 1943. Zijn vrouw Charlotte was vrijwel meteen na haar aankomst in Auschwitz op 31 augustus 1942 vergast.¹⁴

¹³ Dit is ontleend aan een mail van Marjolein Vlieks aan auteur van 11 april 2019.

¹⁴ H.A.J. van Rens, *De vervolging van joden en Sinti tijdens de Tweede Wereldoorlog in de Nederlandse provincie Limburg* (Diss. UvA 2013), 121-122, 128-130, 139-141 en 347. Zie over Cosel en Sakrau ook *De Limburger*, 4 mei 2019.